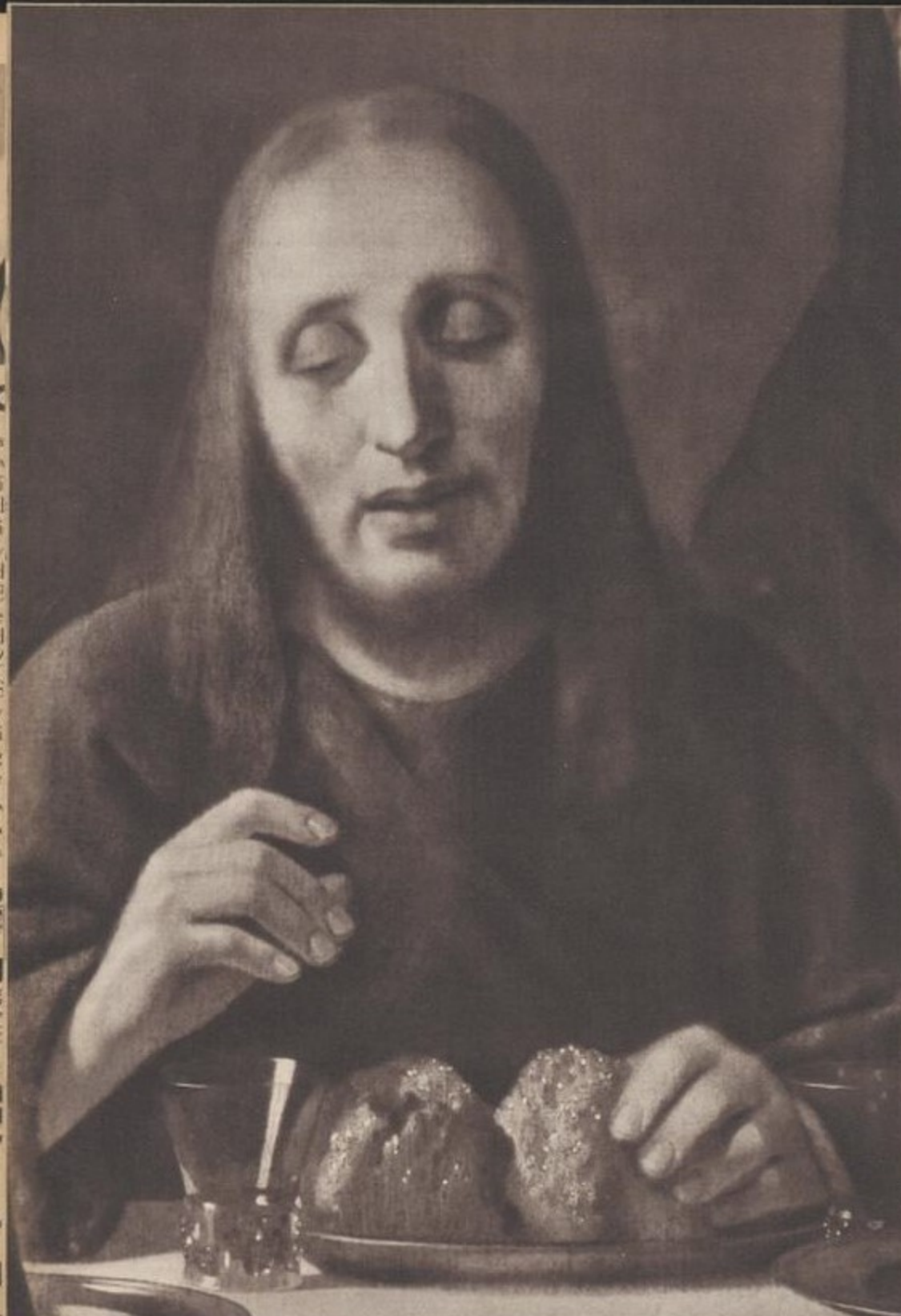

VIER EEUWEN SCHILDERKUNST

MEESTERWERKEN, IN 40 JAAR DOOR DE NEDERLANDSE VERZAMELAARS BIJEENGEBRACHT

Johannes Vermeer van Delft
1632-1675
De Christus-figuur op
„De Emmaüsgangers”

Adriaen Brouwer (1605-1638)
„Uitgelaten boeren”

„Het servies door
Etienne Liotard”
(Genève, 1702-1789)

Gerard Terborch
(1617-1681)
„De brief”

Jan Steen
(1626-1679)
„De bedrogene”

Rembrandt (1606-1669)
De man met de rode muts

Pieter Bruegel de Oude
(1525-1569)
„De Toren van Babel”

Meesterwerken uit vier eeuwen is de tentoonstelling betiteld, die gedurende de zomermaanden in het Museum Boymans te Rotterdam wordt gehouden. Of — zou men deze kolossale expositie, die niet minder dan 21 zalen beslaat, anders moeten noemen en zou men moeten spreken van „Verzamelingen uit de laatste veertig jaar”? Want alles wat hier te zien is, is ontleend aan wat Nederlandse verzamelaars gedurende de regeringsperiode van Koningin Wilhelmina hebben verworven. Het is slechts een keuze, die hier getoond wordt; deze 200 schilderijen en 250 tekeningen vertegenwoordigen „slechts” een deel van wat zich aan kunstbezit in Nederland bevindt.

De leek beseft het nauwelijks: naast de schatten van Rijksmuseum, Mauritshuis en Boymans, van Leidse Lakenhal en Haariems Frans Hals-museum bevindt zich in ons land nog een particulier kunstbezit, dat, blijkens deze tentoonstelling, een onafzienbare reeks werken kan opleveren, die stuk voor stuk van de allerhoogste orde zijn. Slechts weinigen weten van het bestaan van deze schilderijen af. Enkele ingewijden hebben ze mogen zien, kunsthistorici hebben ze bezichtigd en er is een vakliteratuur, waarin „de afbeelding” te vinden is en het relaas van de lotgevallen, die een doek door de eeuwen heen zijn overkomen. Maar voor het grote publiek zijn vrijwel al deze werken volslagen onbekend.

Thans hebben de particuliere kabinetten zich geopend. Voor enkele maanden stellen zij hun schatten aan het publiek ten toon. Welk een rijkdommen zijn daar bijeengebracht, in veertig jaar! Want er is hier nauwelijks een schilderij aan te wijzen, dat niet aan de hoogste eisen van kwaliteit voldoet en dat niet in de meest uitgelezen verzameling een goed figuur zou maken. De „Meesterwerken uit vier eeuwen” zijn dan ook stellig op één lijn te stellen met de Johannes Vermeer- en Jeroen Bosch-tentoonstellingen, die in vorige zomers tienduizenden bezoekers van heinde en ver naar Rotterdam hebben getrokken.

Niet alles wat deze tentoonstelling te zien geeft, zal na afloop weer in de beslotenheid der particuliere verzamelingen terugkeren. Twee der voorname doeken zijn wel uit particuliere middelen aangekocht, doch zullen een blijvende plaats in de openbare verzameling van Boymans krijgen. Met steun van de Vereniging Rembrandt en een honderdtal vrienden van het museum zijn zowel de „Emmaüsgangers” van Vermeer als de „Man met de rode muts” van Rembrandt voor het Nederlandse publiek behouden.

Een ontdekking

„De Emmaüsgangers”, het magistrale doek van Vermeer, dat het middelpunt van de expositie vormt, is nog niet lang geleden op een eigenaardige manier voor de dag gekomen. Enige eeuwen lang is de schilderij in het bezit geweest van een familie in het Westland, zonder dat iemand de uitzonderlijke betekenis van het doek vermoedde. Een der dochters uit de bewuste familie trouwde met een Fransman en nam het doek mee, zodat het een reis naar de omgeving van Parijs (volgens anderen naar de Elzas) maakte. In verband met een erfeniskwestie kwam het hier onder de ogen van een advocaat, die onmiddellijk begreep, dat hier een „ontdekking” te doen viel. Hij haalde er dr. Bredius bij en deze aarzelde niet lang: een Vermeer! Het doek droeg de handtekening van den schilder en ook zonder dit kenmerk zou de uitspraak niet moeilijk zijn geweest. De behandeling van de kleuren — vooral het geel en blauw-grijs — liet geen twijfel omtrent den maker over en ten overvloede was er het stilleven op de tafel vóór de figuur van Christus, die aan de reizigers naar Emmaüs verschijnt. „Een kind kan zien, dat Vermeer het geschilderd heeft,” zei een der kenners die het doek zag.

Dank zij de steun van de Vereniging Rembrandt (men zegt dat er een bedrag van een ton mee gemoeid is), zal dit doek voortaan tot de kostelijkste bezittingen van het Museum Boymans behoren.

Bij de opening der Meesterwerken-tentoonstelling heeft de directeur van Boymans, de heer

Hannema, in herinnering gebracht, hoeveel Nederlands kunstbezit door vroegere generaties naar het buitenland is verkwanseld. In de 18e eeuw gingen scheepsladings naar Engeland, waar de schilderijen de buitenplaatsen der aristocratie opluisterden. Met meer dan gewone voldoening zal hij dan ook de Rembrandt in ontvangst hebben genomen, die mede door de hulp van kunstvrienden tot blijvend bezit van Boymans is geworden. Deze „Man met de rode muts” is nu eens niet een Rembrandt, die naar Amerika werd verkocht, doch is integendeel uit Dollaria naar Nederland teruggekeerd.

Het doek bevond zich op het einde van de 18e eeuw in het bezit van den Engelsche schilder sir Joshua Reynolds. Latere bezitters woonden in Manchester, Londen en Parijs en van hier belandde het werk in de verzameling-Hanford te Chicago. De laatste eigenaar was de millionaire Charles M. Schwab te New York. Thans is het schilderij voor goed in Nederland terug.

De „Man met de rode muts” (die reeds op de Rembrandt-tentoonstelling te Amsterdam in 1935 te zien is geweest) is een werk uit de allerlaatste levensjaren van den meester, toen deze totaal verarmd aan de Rozengracht woonde en zo weinig zijn eigendom kon noemen, dat de notaris bij zijn overlijden niet meer te noteren vond dan „zijn kleeren, 8 zakdoeken, 10 mutsen, 1 bijbel en schildergerie”. Een legende wil, dat de hier afgebeelde man, met de strenge, borende ogen, de toegeknepen mond en het dunne snorretje, en de kledij van giftig rood, een van Rembrandt's schuldeisers, Harmen Becker, is geweest, vastgelegd in de houding van den debiteur, die met papier en schrijfstift zijn vordering narekent.

Een geweldig gevaarte

Tot de opmerkelijkste schilderstukken van de tentoonstelling behoort „De Toren van Babel” van Pieter Bruegel, den Boeren-Bruegel, die vooral bekend is als uitbeelder van het landvolk. Hier heeft hij de bekende Bijbelse voorstelling van Babel's toren verwerkt in een schilderij, dat zowel tref door zijn kolossale opbouw als door de uiterste verfijning in de details. Als een geweldig gevaarte verheft de toren zich tot in de wolken, een enorme steenklomp van fantastische afmetingen. Doch op alle transen en rondgangen krioelt het van intens leven. Links worden de rode stenen voor de bovenbouw aangedragen en opgehesen en een wolk van stof, in bijna naïef realisme voorgesteld, laat een kleurig spoor achter, dat de reusachtige afmetingen van de bouw nog meer accentueert en tegelijk de eenheid en gebondenheid van de voorstelling bevordert, ondanks de wemeling van details. En wat voor details! Want deze schilderij is tegelijk één schilderij en een paar honderd schilderijen. Men kan overal uit het doek stukjes van niet meer dan enkele centimeters afzonderen en steeds opnieuw weer zal men — een compleet, rag-slijns uitgevoerd schilderij terugvinden.

Eeuwenlang is deze „Toren van Babel” in het bezit der Habsburgers geweest. Reeds in 1604 staat in het vermaarde „Schilderboek” van Carel van Mander te lezen, dat keizer Rudolf II twee schilderijen van dit onderwerp van de hand van den Boeren-Bruegel bezat, het een „een groot stuck wesende”, het ander „noch een der selver Historie, cleen”. Dit stuk is het, dat men hier kan zien. Het was in de loop der tijden naar het hof te Madrid gekomen en werd enige jaren geleden te koop aangeboden. De nieuwe eigenaar werd de heer D. G. van Beuningem te Rotterdam.

Een opsomming van de vele schatten, die Boymans thans herbergt, moet in het kort bestek van een artikel beperkt blijven, maar geeft karakteristieke voorbeelden van de schildersscholen in de verschillende landen. Aanvangende bij de primitieve Vlaamse meesters en de schildersscholen met de 15e en 16e eeuw in de Nederlanden en Duitsland, vervolgt zij met de Italiaanse en Spaanse meesterwerken. Zeven zalen zijn gewijd aan de Hollandse schilderkunst van de 17e eeuw, waarna nog een keur van werken uit de 18e eeuwse kunst van Italië en Frankrijk volgt. Welk een tegenstelling tussen het rauwe realisme van Adriaen Brouwer's boerentaferelen en de verfijning, waarmee zo'n porcelieen servies door Etienne Liotard is geschilderd.

De tekeningen, waaronder die van Rembrandt een grote plaats innemen, zullen voor den aandachtigen bezoeker een nieuwe bron van genot zijn.